

INSTITUTUL NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI

*Anexa nr.16
la Hotărîrea Consiliului INJ
nr.12/3 din 30 septembrie 2016*

CURRICULUM
la disciplina

VICTIMOLOGIA

(pentru candidații la funcția de judecător și procuror)

AUTOR:
Petru BALAN,
avocat, doctorand, magistrul în drept

AVIZAT

Alexandra NICA, Șef al Direcției instruire și cercetare

Chișinău 2016

I. PRELIMINARII

Dezbaterile asupra drepturilor victimelor au luat amploare odată cu înființarea Organizației Națiunilor Unite (ONU) în 1945, la încheierea celui de-al Doilea Război Mondial.

Victimologia, ca disciplină de sine stătătoare, care abordează victima din punct de vedere medico-psiho-social, a apărut în 1947. Fondator al acestei discipline este considerat Benjamin Mendelson, originar din România, născut la București, în anul 1900. Pentru prima dată noțiunea de "victimologie" a fost utilizată de Mendelson la Conferința psihiatrilor care a avut loc la București în 1947, în cursul prezentării unui raport despre o nouă ramură a științelor bio-psiho-sociale – victimologia.

Cuvântul victima vine din latinescul "victima" care desemnează "un animal de sacrificiu, care este expiat pentru greșelile sale sau ale celorlalți". În zilele noastre, orice persoană care a suferit un prejudiciu material, fizic sau moral, în urma unei acțiuni răuvoitoare sau a unui accident este considerată victimă, cu condiția ca un text de lege (o reglementare) să o definească ca atare și să-i permită accesul la anumite drepturi. Este vorba deci de un statut tranzitoriu, dar necesar și merit a fi depășit cât mai curând posibil.

Psihiatrul american W.Werthau în lucrarea "The show of violence" scria că nu se poate înțelege psihologia criminalului fără să se cunoască sociologia victimei.

Victimologia este știința care studiază victima. Victima este persoana care, contrar voinței sale a suferit un prejudiciu moral, fizic sau material, prejudiciu care, de regulă, este cauzat în urma săvârșirii unei infracțiuni. Apariția și constituirea victimologiei s-a produs în cadrul criminologiei, deoarece inițial erau supuse investigațiilor doar victimele infracțiunilor, implicit, cercetările erau realizate de criminologi. În prezent, asistăm la o lărgire a câmpului de interese a victimologilor. Astfel, în domeniul de studiu al victimologiei, pe lângă victimele infracțiunii se pot regăsi și alte categorii de victime: copii lipsiți temporar sau definitiv de ocrotirea părinților sau aflat în alte situații dificile, persoane cu handicap, persoane reprezentanți ai minorităților naționale sau chiar persoane refugiate; precum și subiecte specifice doar victimologiei, ca de exemplu: protecția victimelor, prevenirea victimizării și organizarea activității de prevenire și combatere a victimizării etc. Acest fapt i-a determinat pe savanți să considere victimologia drept o știință socială desinestătătoare și nu doar o subramură a criminologiei. Oricum legătura indisolubilă între victimologie și criminologie va persista, or problemele victimologice vor rămâne o componentă a problematicii criminologiei, or o parte a victimelor constituie "rezultatul" crimei și nici crima și nici criminalul nu pot fi concepuți fără victimă.

Studierea procesului de victimizare, a rolului victimei în mecanismul infracțional, este de o deosebită importanță pentru practicienii în domeniul dreptului, în special pentru judecători și procurori. Astfel, încât cunoașterea de către judecători, procurori, avocați a elementelor de victimologie este necesară pentru practica de efectuare a unor acte procesuale concrete: audierea victimelor infracțiunii, audierea victimelor-minori, confruntări cu participarea victimei infracțiunii, abilități de soluționare a problemelor care țin de repararea prejudiciului cauzat prin infracțiune victimei și înlăturării consecințelor infracțiunii, precum și să elaboreze pentru judecători, procurori, avocați un set de metode și strategii de comportare cu victima infracțiunii, de abordare a victimei infracțiunii, de reabilitare a victimei infracțiunii. Aceste raționamente impun necesitatea studierii victimologiei de către audienții Institutului Național de Justiție, candidați la funcțiile de judecător și de procuror, în vederea dobândirii și perfecționării cunoștințelor și abilităților de lucru și comunicare cu victimele infracțiunilor.

Curriculumul la disciplina victimologia urmărește scopul de a forma la audienți competențe de înțelegere a rolului victimei în procesul de victimizare care să contribuie la rândul lor la dezvoltarea abilităților practice de comportare cu victimele infracțiunilor, în special cu victimele-minori, victimele infracțiunilor sexuale sau victimele infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei, precum și la dezvoltarea unor aptitudini practice de lucru cu victimele.

Implementarea și evaluarea disciplinei de instruire inițială „Victimologia” se va realiza prin studiul la orele de curs și orele practice, finalizându-se printr-un colocviu care va constitui indiciul privind implementarea disciplinei respective în contextul formării competențelor profesionale de judecător și procuror.

II. COMPETENȚE

Prin studiul disciplinei audientul va obține următoarele competențe:

- va putea să relateze despre procesul de victimizare și rolul victimei în procesul infracțional;
- va cunoaștemecanismul de victimizare, metodele de victimizare, tipurile de victime și caracteristicile lor;
- va avea abilitatea de a determina soluții corecte privind modul de reparare a prejudiciului cauzat victimei și privind soluțiile de înlăturare a consecințelor infracțiunii;
- va cunoaștelegislațiași practica judiciară națională cu privire la apărarea drepturilor victimelor și reabilitarea acestora;
- va avea abilitatea de a găsisoluții corecte privind problemele de ordin practic în procesul de efectuare a diferitor acte procesuale cu participarea victimelor (audieri, confruntări, audieri în condiții speciale etc.);
- va dezvolta abilitatea de a aplica principiile de drepturile omului în activitatea sa profesională zilnică.

III. PRINCIPALELE OBIECTIVE

La sfârșitul studiului disciplinei audientul va fi capabil să:

- definească și să identifice particularități ale diferitor categorii de victime;
- înțeleagă comportamentul victimei și rolul ei în mecanismul actului infracțional;
- descrie psihologia victimei;
- identifice drepturile specificealevictimelor;
- aplice legislația națională și practica CEDO privind protecția împotriva victimizării;
- aplice corect legislația națională care reglementează drepturile și protecția victimelor la emiterea unui act procedural și în activitatea profesională ;
- aplice corect principiile reparării prejudiciului cauzat victimelor infracțiunilor și înlăturării consecințelor infracțiunii;
- actualizeze cunoștințele sale în domeniul victimologiei.

IV. ADMINISTRAREA DISCIPLINEI

Denumirea disciplinei	Formator	Semestrul	Total ore	Ore curs	Ore practice	Evaluarea
Victimologia	Balan Petru	I	16	0	16	examen

V. TEMATICA ȘI REPARTIZAREA ORIENTATIVĂ A ORELOR

Nr. d/o	TEMATICA	Ore curs	Ore practice
1	Aspecte introductive în victimologie	-	2
2	Psihologia victimei	-	2
3	Statutul victimei în procesul penal	-	2
4	Victimele – persoane minore	-	2
5	Audierea victimei	-	2

6	Victimele infracțiunilor sexuale	-	2
7	Particularități specifice ale victimelor infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei	-	2
8	Protecția victimelor infracțiunilor	-	2
	TOTAL	0	16

VI. UNITĂȚI TEMATICE

Unități tematice	Strategii didactice Resurse logistice	Lucru individual
Tema 1. Aspecte introductive în victimologie		
<p>Obiectul și istoricul victimologiei. Victimologia ca știință socială care studiază victima. Scopul sarcinile și importanța victimologiei. Pozitia victimei în cadrul fenomenului infracțional. Victima și criminalitatea. Victima și victimitatea. Victima și victimizarea. Noțiunea de victimă a infracțiunii și relația victimă-infracțiune. Rolul victimei în mecanismul infracțiunii. Culpa (vinovăția) victimei. Consimțământul victimei. Relația victimă-infracțor. Reacția victimei infracțiunii la comportamentul infracțional.</p> <p><i>Obiective</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Să definească victima și victimologia 2. Să relateze scopul sarcinile și importanța victimologiei 3. Să caracterizeze victima și rolul acesteia în fenomenului infracțional 4. Să relateze reacția victimei la comportamentul infracțional 5. Să dezvolte abilități practice de apreciere a rolului victimei în mecanismul infracțional 	<p><i>Ore practice</i> Brainstorming Dezbaterea Exercițiul Proiector/laptop Acces la internet</p>	<p>Lectura surselor bibliografice</p> <p>Studiu individual de cercetare, lectură, exercițiul</p>
Tema 2. Psihologia victimei		
<p>Modul de viață și cercul de relații ale victimei. Relațiile de rudenie, de familie, de vecinătate, de serviciu etc. Pozitia și situația victimei după comiterea infracțiunii. Victime dispărute. Victime care supraviețuiesc agresiunii. Victime care nu supraviețuiesc agresiunii. Victime care cunosc agresorul adevărat, dar acuză de comiterea actului infracțional o altă persoană. Victime care profită de comiterea actului infracțional și încearcă să pună pe seama infractorului fapte pe care acesta nu le-a comis. Trăsăturile psihomorale și psihocomportamentale ale victimei pânăși după comiterea actului infracțional. Natura relațiilor victimei.</p>	<p><i>Ore practice</i> Brainstorming Dezbaterea Exercițiul</p>	<p>Lectura surselor bibliografice</p>

<p><i>Obiective</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Să dezvolte abilități practice de elucidare a informațiilor care prezintă interes pentru procesul de identificare a infractorului. 2. Să descrie care este situația victimei după comiterea infracțiunii. 3. Să caracterizeze trăsăturile psihomorale și psihocomportamentale ale victimei pânăși după comiterea actului infracțional. 4. Să poată identifica specificul și trăsăturile psihologice și psihosociale ale victimei pornind de la natura relațiilor acesteia și a modului ei de viață. 		<p>Studiu individual de cercetare, lectura, exercițiul</p>
<p>Tema 3. Statutul victimei în procesul penal</p>		
<p>Cadrul juridic și normativ care reglementează statutul juridic al victimei în procesul penal Locul și rolul victimei în procesul penal Drepturile victimei în cursul procesului penal Obligațiile victimei în cursul procesului penal Audierea victimei. Audierea victimei în condiții speciale. Dreptul victimei la apărare. Reprezentantul victimei. Victima și partea vătămată</p> <p><i>Obiective</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Să explice conținutul drepturilor și obligațiilor victimei în procesul penal 2. Să relateze statutul juridic al victimei în procesul penal 3. Să cunoască modul și tehnicile de audiere a victimelor în procesul penal și să poată aplica aceste tehnici în practică 4. Să cunoască tehnici de audiere a victimei în condiții speciale 	<p><i>Ore practice</i> Discuția, brainstormingul, exercițiul, studiul de caz, jocul de rol</p>	<p>Studiu normativ Studiu jurisprudențial</p> <p>Studiu individual de cercetare a actelor procesual-penale a jurisprudenței indicate, lectura surselor bibliografice</p>
<p>Tema 4. Audierea victimei</p>		
<p>Reguli de audiere a victimelor infracțiunilor Etapele audierii Stabilirea contactului cu victima infracțiunii Ascultarea activă Tactici de audiere a victimelor</p> <p><i>Obiective</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Să cunoască regulile procesuale și tacticile de audiere a victimelor infracțiunilor 2. Să poată stabili contactul psihologic cu victima infracțiunii 3. Să posede tehnici de ascultare activă a victimelor infracțiunii 	<p><i>Ore practice</i> Discuția, brainstormingul, exercițiul, studiul de caz, jocul de rol</p>	<p>Studiu individual de cercetare a actelor procesual-penale a jurisprudenței indicate, lectura surselor bibliografice</p>
<p>Tema 5. Victimele – persoane minore</p>		

<p>Victimizarea copilului. Prezentarea cazurilor frecvente. Violența intrafamilială. Violența extrafamilială. Victimizarea minorului prin lezarea vieții sale sexuale. Victimizarea minorului cu vicii. Efectele victimizării minorului. Particularitățile psihocomportamentale specifice victimelor minori Trăsăturile particulare grupurilor de părinți care aplică violența împotriva minorilor Specificul actelor procesuale cu participarea victimelor minori <i>Obiective</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Să cunoască și să relateze specificul victimizării minorilor 2. Să caracterizeze particularitățile victimizării minorului cu vicii 3. Să descrie particularitățile psihocomportamentale specifice victimelor minori 4. Să cunoască tehnici de efectuare a actelor procesuale cu participarea victimelor minori și să poată aplica aceste deprinderi în practică 	<p><i>Ore practice</i> Discuția, brainstormingul, exercițiul, studiul de caz, jocul de rol Proiector/laptop Prezentare Power Point</p> <p><i>Ore practice</i> Brainstorming Dezbateră Exercițiul</p>	<p>Lectură problematizată</p> <p>Studiu individual de caz, exercițiul, studiu normativ</p>
Tema 6. Victimele infracțiunilor sexuale		
<p>Categoriile de victime ale violului. Comportamentul preinfracțional al victimelor violului. Victimizarea femeii. Formele de victimizare a femeii. Violul și tipurile de relație violator-victimă. Maltratarea și violarea soției de către soț. Specificul actelor procesuale cu participarea victimei infracțiunilor sexuale. <i>Obiective</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Să cunoască categoriile de victime ale infracțiunilor sexuale. 2. Să determine caracteristicile specifice victimelor infracțiunilor sexuale. 3. Să relateze specificul relației violator-victimă. 4. Să cunoască și să relateze specificul acțiunilor procesuale cu participarea victimelor infracțiunilor sexuale și să deprindă tehnici specifice de efectuare a acestor acțiuni. 	<p><i>Ore practice</i> Brainstorming Dezbateră Exercițiul Studiu de caz Proiector/laptop Acces la internet</p>	<p>Studiu normativ Studiu jurisprudențial</p> <p>Studiu individual de caz, exercițiul, studiu normativ</p>
Tema 7. Particularități specifice ale victimelor infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei		
<p>Împotrivirea victimei atacului infracțional și opunerea de rezistență de către victimă în timpul atacului. Situațiile în care se comit infracțiunile de omor. Situații specifice mecanismului de cauzare a vătămarilor corporale grave ale integrității corporale.</p>	<p><i>Ore practice</i> Dezbateră Exercițiul Studiu de caz</p>	<p>Lectura surselor bibliografice</p>

<p><i>Obiective</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Să cunoască specificul victimelor în cazul infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei. 2. Să descrie mecanismul atacului asupra victimei și a situațiilor de împotrivire a acesteia. 3. Să modeleze comportamentul victimei pînă, în timpul și după producerea atacului asupra integrității corporale a victimei. 4. Să cunoască modalități practice de efectuare a acțiunilor procesuale cu victimele infracțiunilor violente. 	<p>Proiector/laptop Prezentare powerpoint</p>	<p>Studiu individual de caz. Studierea practicii judiciare.</p>
Tema 8. Protecția victimelor infracțiunilor		
<p>Prevenirea victimizării și protecția victimelor Măsurile de prevenire a victimizării Organizarea activității de prevenire a victimizării Măsurile procesual-penale de protecție a victimelor infracțiunilor Măsurile asigurătorii, restabilirea situației anterioare și restituirea lucrurilor Acțiunea civilă în procesul penal Principiile Convenției Consiliului Europei privind despăgubirea victimelor infracțiunilor violente</p> <p><i>Obiective</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Să cunoască și să relateze mecanismele de prevenire a victimizării și protecție a victimelor. 2. Să descrie modul de organizare a activității de prevenire a victimizării. 3. Să cunoască specificul și natura măsurilor procesual-penale de protecție a victimelor. 4. Să cunoască natura juridică și efectele acțiunii civile în procesul penal. 5. Să deprindă abilități de soluționare a acțiunii civile în procesul penal. 6. Să relateze conținutul principiilor Convenției Consiliului Europei privind despăgubirea victimelor infracțiunilor violente. 	<p><i>Ore practice</i> Dezbaterea Exercițiul Studiu de caz Prezentare Power Point Proiector/laptop</p>	<p>Studiu normativ Studiu jurisprudențial</p> <p>Studiu individual de cercetare. Lectura surselor bibliografice</p>

VII. EVALUAREA

A. Evaluarea continuă va consta din:

- (a) evaluarea referatelor prezentate la orele practice;
- (b) evaluarea lucrului individual;
- (c) verificarea cunoștințelor pe baza testelor scrise;
- (d) prestația audientului la orele de curs și orele practice.

B. Evaluarea finală va consta dintr-un examen ce va cuprinde subiectele din curriculum.

VIII. BIBLIOGRAFIE

1. Acte legislative și normative

1.1 Acte legislative interne

Codul penal nr. 985-XV din 18.04.2002;

Codul de procedură penală nr. 122-XV din 14.03.2003;

Legea privind drepturile copilului nr. 330-XIII din 15.12.1994;

Legea nr.140 din 14 iunie 2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți;

Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie nr.45-XVI din 01.03.2007;

Hotărârea Guvernului nr. 270 din 08.04.2014 cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului .

1.2. Acte internaționale

Convenția Consiliului Europei privind despăgubirea victimelor infracțiunilor violente

Ghidul Națiunilor Unite privind Justiția în problemele care implică copii victime și martori ai infracțiunilor din 22 iulie 2005;

Liniile directorii ale Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei pentru Justiție Prietenoasă Copiilor, din 17 noiembrie 2010;

Convenția Consiliului Europei cu privire la prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței în familie (Convenția de la Istanbul) din 11 mai 2011;

Directiva Parlamentului European și a Consiliului Uniunii Europene de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității din 25 octombrie 2012.

2. Jurisprudență/Practică judiciară

Hotărârea Plenului C.S.J. a R.M. din 24.12.2012, nr.11 - Cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor (art.145-148 CP al RM);

Hotărârea Plenului C.S.J. a R.M. din 07.11.2005, nr.17 - Despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală;

Hotărârea Plenului C.S.J. a R.M. din 28.05.2012, nr.1 - Cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a prevederilor Capitolului XXX/1 din Codul de procedură civilă (aplicarea măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie);

Hotărârea Plenului CSJ a RM din 09.10.2006, nr.9 - Cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a legislației ce reglementează repararea prejudiciului moral.

3. Literatura didactică și științifică

Mihai Adrian Hotca, *Protecția victimelor. Elemente de victimologie* – Editura C.H.Beck 2006

Daniela Manoe-Țăranu, Valeriu Bujor, *Victimologie* – Chișinău 2002.

Douglas E. Beloof, Paul G. Cassel, Steven J. Twist, *Victims in Criminal Procedure* –Carolina Academic Press 2010

Jo-Anne Wemmers, *Introduction a la victimologie* – Lespresses de l'Universite de Montreal 2003